

O‘ZBEK VA INGLIZ TILLARDA GENDER LEKSIKASI

Rasulova Dilnoza Shavkatovna

Farg‘ona davlat universiteti magistranti

drasulova175@gmail.com

Gafurova Nodira Ravshanovna

Farg‘ona davlat universiteti Ingliz tili amaliy kursi kata o‘qituvchisi, PhD

nodiranodira0505@gmail.com

Annotatsiya: ushbu maqolada O‘zbek va Ingliz tillarida gender atamalariga oid leksik so‘zlarning tarjima qilishda uchraydigan muammolri talqin etilgan va yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Gender, ayol, erkak, tafakkur, lingvistik, madaniyat, individual, shaxs, jins, sotsiolingvistika.

Аннотация: в данной статье интерпретируются и освещаются проблемы, возникающие при переводе лексических слов, относящихся к гендерным терминам, на узбекском и английском языках.

Ключевые слова: Гендер, женщина, мужчина, мышление, языковой, культура, индивид, человек, пол, социолингвистика.

Abstract: this article interprets and highlights the problems encountered in the translation of lexical words related to gender terms in Uzbek and English.

Key words: Gender, woman, man, thinking, linguistic, culture, individual, person, sex, sociolinguistics.

Tilshunoslik taraqqiyotining hozirgi bosqichida tafakkur ustunlik qiladigan narsa bilim emas, balki o‘zaro tushunish bo‘lib, bu muqarrar ravishda til, madaniyat va shaxsning o‘zaro ta‘sirini o‘rganishga olib keladi, ya‘ni til hodisalarining antropotsentrizmidir. Shaxsni tilda o‘rganishda lingvistik shaxsning individual xususiyatlari muhim ahamiyatga ega bo‘lib, ularning eng muhimi jins (sotsiomadaniy jins) bo‘lib, u dunyodagi shaxsning ijtimoiy, madaniy va kognitiv yo‘nalishini belgilaydi. "Gender" tushunchasi (jinsning ijtimoiy va madaniy jihatdan belgilangan

o‘ziga xos xususiyatiga asoslangan) uzoq vaqtdan beri grammatika doirasidan chiqib ketgan va bugungi kunda keng tarqalgan ijtimoiy-madaniy, diskursiv va psixolingvistik hodisa sifatida qaralmoqda. Bu dastlab sotsiolingvistik atama jinsiy farqlash va "erkak-ayol" dixotomiyasini tashkil etuvchi xususiyatlar bilan bog‘liq. Insoniyat jamiyatida har doim jamiyatning ikki guruhga - erkaklar va ayollarga arxetipik bo‘linishi mavjud bo‘lgan, chunki biologik jins mezoniga ko‘ra bunday farqlash eng aniq. Shunday qilib, jamiyatdagi har bir shaxsga erkak va ayol sifatida gender roli beriladi. Ular asosida keyinchalik erkaklar va ayollarning xulq-atvorining xususiyatlari, ulardan kutilayotgan reaksiyalar va harakatlar, faqat erkaklar yoki faqat ayollar uchun maqbul bo‘lgan faoliyat turlari haqida ba’zi umumlashtirilgan g‘oyalar shakllandi, boshqacha qilib aytganda, gender stereotiplari. jamoatchilik ongida shakllangan. Ushbu stereotiplash sub’ekt hayotining ko‘plab sohalariga taalluqlidir: ijtimoiy farqlanish, madaniy kelib chiqish, ta’lim va ilmiy bilim darajasi, til sertifikat va boshqalar. Asarda ingliz va o‘zbek tillari leksik vositalarining semantikasi va tuzilishidagi jinsning lingvistik xususiyatlari yoritilgan. Asarda gender ingliz va o‘zbek madaniyatiga xos bo‘lgan erkaklik va ayollik haqidagi ijtimoiy g‘oyalarni jamlagan ijtimoiy konstruktivizm nazariyasi nuqtai nazaridan talqin etilgan.

G‘arb tilshunosligi o‘zining fundamental asarlari bilan gender tilshunosligiga asos soldi, uning kelajakdagi rivojlanishiga hissa qo‘shdi. Gender bo‘yicha birinchi ilmiy nashrlarning metodologiyasi bilan tanishish bizga bir nechta mafkuraviy paradigmalar haqida gapirishga imkon beradi, ular doirasida erkaklar va ayollarning nutq xatti-harakatlari natijalarini talqin qilish – ustunlik farqi paydo bo‘ldi. Erkaklar tili me‘yor, ayollar tili esa me‘yordan chetga chiqish sifatida qabul qilingan. Bu yondashuv gender masalalari bo‘yicha tadqiqotlarning dastlabki davrida G‘arb olimlarining ishlarida sodir bo‘ladi. Xususan, O.Jespersen, F.Mautner va R.Lakofflar “erkak” – “ayol” gender tushunchalarini o‘rgandilar. Tilshunoslikdagi gender tafovutlarini qizg‘in o‘rganish "Til va ayollarning o‘rni" [1975] muallifi Robin Lakoff bilan boshlangan. Muallif ayol nutqining bir qator o‘ziga xos xususiyatlarini

aniqladi, jumladan, hissiy reaksiyani ifodalash uchun ishlatiladigan samarali sifatlar, o‘z fikrini ifodalashda noaniqlikni ifodalovchi savollarni ajratish; bayonotning kategorik xususiyatini zaiflashtiradigan kirish formulalari. Uning so‘zlariga ko‘ra, ayollar nutqining bu va boshqa xususiyatlari uni ishonchsiz, "zaif" va "kuchsiz" qiladi. Ular ayollarning jamiyatdagi quyi mavqeini ta’kidlaydilar. Robin Lakoff "ayol tili" atamasini kiritdi, shundan so‘ng yangi atamalar paydo bo‘ldi: gender lekti, ayol registri, jinsga bog‘liq til. R.Lakoff tomonidan chiqarilgan xulosalar bir-biriga zid edi. Muallif ayol tilining ahamiyatini bo‘rttirib ko‘rsatgani, uni yuksak darajaga ko‘targani, nutq tabiatiga hech qanday kam ta’sir ko‘rsatmaydigan irqiy, etnik, yosh va maqom parametrlarini hisobga olmasdan, uni global toifa sifatida ko‘rsatgani uchun qoralangan. Gender munosabatlari insonning xulq-atvoriga, nutqiga va umuman, shaxsning lingvistik sotsializatsiya jarayonlariga ta’sir qiluvchi madaniy jihatdan aniqlangan stereotiplar shaklida qayd etiladi, muhrlanadi, tilda aks ettiriladi. Yuqorida ta’kidlab o‘tilganidek, "gender" atamasi "erkak" bilan solishtirganda ijtimoiy, madaniy, psixologik jihatlarni tavsiflash uchun ishlatilgan, ya’ni erkaklar va ayollarga tegishli xususiyatlar, me’yorlar, stereotiplarni tashkil etuvchi hamma narsani ajratib ko‘rsatishda.

Shunisi e’tiborga loyiqki, agar gender nutqini o‘rganuvchi mualliflar "erkak" va "ayol" so‘zlarini ishlatsalar, u yoki bu jinsdagi shaxslarga xos bo‘lgan nutq xususiyatlari tabiiy ravishda aniqlanadi. Shuni ta’kidlash kerakki, har qanday so‘zlovchi shaxs (shaxs) bir qator omillar ta’sirida bo‘ladi. Eng muhimlari, bizning fikrimizcha, quyidagilar:

- 1) so‘zlovchining jinsi, bu biologik jins emas deb tushunilishi kerak. va ijtimoiy rol, ya’ni. erkak (ayol) bo‘lish va shu bilan bog‘liq muayyan harakatlar va harakatlarni amalga oshirish;
- 2) ayollar ko‘proq haqiqiy nutq aktlarida harakat qiladilar; Ular o‘zlarining rol funksiyalarini o‘zgartirib, aloqa harakatini tezda boshqaradilar.

Erkaklar, aksincha, juda qiyinchilik bilan o‘tishadi, chunki ular muhokama qilinayotgan mavzuga berilib ketishadi va unga aloqador bo‘lmagan so‘zlarga javob bermaydilar;

3) dalil sifatida ayollar ko‘pincha shaxsiy tajribadan yoki yaqin atrofdagi tajribadan aniq misollarga murojaat qiladilar;

4) tadqiqotchilar suhbatning polifoniyasini va qarama-qarshiliklarni keltirib chiqaradigan ayollarning erkaklar tomonidan tez-tez to‘xtatilishini ta’kidlaydilar. Shu bilan birga, erkaklarning erkaklar tomonidan uzilishlari ko‘proq muloqotga (og‘zaki muloqotga) xalaqit berdi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Ravshanovna, G. N. (2022). THE STUDY OF THE MEANING OF THE WORD TOLERANCE IN OTHER LANGUAGES. In INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE (Vol. 1, No. 3, pp. 8-9).
2. Ravshanovna, G. N., & Ahmadjanovna, E. T. U. (2021). Methodological characteristics of formation of tolerance skill pupils in primary school. ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL, 11(1), 1623-1628.
3. Ravshanovna, G. N. (2021). Methods of development tolerance skills pupils in primary school. ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL, 11(1), 1221-1224.
4. Ravshanovna, G. N. (2022). TOLERANCE IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS PEDAGOGICAL MODEL OF SKILLS DEVELOPMENT. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(2), 95-96.
5. Ravshanovna, G. N. (2020). The Main Directions Of Developing Tolerance Skills Of Primary School Pupils. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 2020.
6. Ravshanovna, G. N. (2023). BOSHLANG ‘ICH TA’LIM JARAYONIDA TOLERANTLIKNI TARBIYALASH USULLARI VA VOSITALARI. Finland

International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities, 11(4), 975-980.

7. Ravshanovna, G. N. (2019). TRAINING THE PRIMARY SCHOOL TEACHERS TO INNOVATION ACTIVITIES IN HIGHER EDUCATION SYSTEM. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 7(12).

8. Ravshanovna, G. N., & Anvarovna, Y. D. (2022). INGLIZ VA OZBEK TILLARIDAGI TURIZMDAGI ATAMALARNING LINGVOKULTUROLOGIK JIHATLARI. In INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE (Vol. 1, No. 3, pp. 14-17).

9. Teacher, G. N. R. E. THE IMPORTANCE USAGE OF EXTENSIVE READING Gafurova NR (Republic of Uzbekistan) Email: Gafurova339@scientifictext.ru. UIF-2022, 8.

10. Qizi, O. S. S., & Ravshanovna, G. N. (2022). The scope of neologisms in science fiction. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 12(5), 1149-1151.

11. Гафурова, Н. Р. (2019). Use of modern technologies in the foreign language lessons in primary education. Молодой ученый, (15), 256-258.

12. Ravshanovna, G. N. (2023). BOSHLANG ‘ICH SINF O ‘QUVCHILARIDA KO ‘P MADANIYATLI TA’LIMNING MOHIYATI, MAZMUNI VA BAG ‘RIKENGLIK SHAKLLARI. O‘ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(19), 967-971.

13. D. Rasulova (2024). XORIJIY TILLARNI O‘RGANISHDA ILG‘OR INNOVATSION YONDASHUVLAR: MILLIY VA XORIJIY TAJRIBALAR” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN, 233-236.